

THE CONTROVERSY AROUND THE CURRENT SERBIAN BORDERS: A REAL CHALLENGE IN THE COUNTRY'S WAY TO EUROPEAN UNION MEMBERSHIP

Natalia Bekiarova

National Defense College, Sofia, Bulgaria, nataliab@abv.bg

Abstract: The article “The controversy around the current Serbian borders: a real challenge in the country's way to European Union membership” provides an overview of border and territorial disputes between the Republic of Serbia and its neighbours in the Western Balkans. These problems have not been solved more than a quarter of a century. In the new EU strategy from February 2018 'A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans', it is said that Serbia and Montenegro can become members of the EU in 2025. This is possible in case that countries meet the conditions for membership and overcome their border disputes with their neighbours. A special place is given to the reasons for many unsettled border issues between post Yugoslav states. The focus is on the complex relations between Serbia and Kosovo, which should sit at the negotiating table and resolve the many controversial issues between them. One of the most important is the regulation of borders and the recognition of Kosovo's independence from Serbia. The idea of "correction" of the border between the two countries was commented, as well as the modern hostile relations between the countries. It is concluded that now an agreement between Serbia and the former Serbian province seems less likely than ever and explains why. The article sheds light on the complex border problems between Serbia and Croatia about the border of the Danube River, as well as the outstanding border issues between Serbia and Bosnia and Herzegovina. The conclusions are that Serbia will not be able to fulfill all the conditions for EU membership and the process of European integration of the country will be delayed.

Keywords: border disputes, European integration, border adjustment, cooperation, security

ВЪВЕДЕНИЕ

Пълноправното членство на Р Сърбия в Европейския съюз е първостепенна политическа задача на всяко правителство в Белград от началото на демократичните промени в страната. Документите на Сърбия за членство в ЕС са внесени още на 19 декември 2009 г., от началото на март 2012 г. страната получава официален статут на държава кандидат-член на ЕС, а от 21 януари 2014 г. стартират дългоочакваните преговори за присъединяване [1]. От тогава са проведени общо девет заседания на Конференцията за присъединяване на равнище министри, като последното се състоя в средата на декември 2018 г. Вече са отворени за преговори 16 (от общо 35 глави), а две от тях са временно затворени. Така единствено Черна гора е по-напред от Сърбия в преговорния процес с шесте държави от Западните Балкани, които са поели по трудния път към членство в Европейския съюз. Стратегията „Надеждна перспектива за разширяване и засилен ангажимент на ЕС към държавите от Западните Балкани“ от февруари 2018 г. посочва, че е възможно Сърбия и Черна гора да приключат процеса на интеграция през 2025 г. Това е мощен стимул и на двете страни, но нерешените проблеми са твърде много и сложни за разрешаване. Подгорица има по-добри шансове да се включи в предвидения срок, като в това отношение се осланя и на членството си в НАТО. Както е известно, подобно изискване никъде не фигурира в документите на ЕС, но политическата практика на Балканите показва, че всяка една от държавите първо става член на Алианса, а едва след това – на Европейския съюз.

СПОРНИТЕ ГРАНИЦИ МЕЖДУ СЪРБИЯ И НЕЙНИТЕ СЪСЕДИ - ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО ПРЕД ЧЛЕНСТВОТО НА СТРАНАТА В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

Усложнените условия за членство в ЕС

Най-сериозните предизвикателства пред членството на Сърбия са изискванията свързани с преговорния процес по глави 23 и 24, който са „ахилесовата пета“ на разширяването за всички балкански държави. В тях се разискват въпросите на правосъдието и върховенството на закона, независимостта на институциите, свободата на медиите, сигурността и човешките права. Като правило тези глави се преговарят продължителен период и обикновено се затварят последни, защото ЕС се стреми да види динамиката и невъзвратимостта на процесите. Тези въпроси са най-трудно решими за посттоталитарните балкански държави, защото десетки години либералните ценности имаха само формално място в тяхната политика, „правовата държава“ беше по-скоро термин лишен от съдържание, икономиката продължаваше да не е

пазарна, реални реформи не се провеждаха, а демокрацията по – скоро беше изродена в демократура. Трудно е да се приеме, че тези пороци са преодолені. Към тях следва да прибавим националистическата вълна, която заля както редица западноевропейски страни, така и тези на Балканите, които винаги са били подвластни на национализма. Мрачната картината се допълва от високите нива на безработица, бедността, сивата икономика, липсата на достатъчно чуждестранни инвестиции, огромната задлъжнялост на страните и пр.

Всичко това е причина през годината да се „усложни“ процеса на разширяването на ЕС. След голямото отваряне на съюза и влизането на новите държави през 2004 г., както и след приемането на България и Румъния през 2007 г. ЕС въведе специален механизъм за сътрудничество и проверка [2]. Това наложи известно забавяне на присъединяването на Хърватия през 2013 г. Въведен беше и Европейски семестър за страните – кандидатки, който налага координация на икономическите и финансовите политики с тези на държавите от съюза [3].

Понастоящем преговорния процес е допълнително „затегнат“, защото Европейската комисия реши да започне преговори със Сърбия най-рано по глави 23 и 24. Строгото придържане към принципите на либералната демокрация, върховенството на закона, резултатната борба с корупцията и осъществяването на радикални вътрешни реформи се превръщат в първостепенната политическа задача на Белград. Сами по себе си тези изисквания са достатъчно сложни за изпълнение, но към тях се прибави и още едно условие, което досага не е прилагано строго към другите страни кандидатки. ЕС категорично постави изискването за разрешаване на териториалните и граничните спорове от всички страни във времето преди тяхното приемане в Европейския съюз.

На Мюнхенската среща по въпросите на сигурността от средата на февруари 2018 г. председателят на европейската комисия Жан-Клод Юнкер категорично посочи, че ако тези въпроси не бъдат решени, страните следва да забравят за членство в Европейския съюз. Той изказа разочарование от нерешените гранични спорове между Словения и Хърватия, които са част от ЕС и добави: „Тази спекулация да кажем, че ще разрешим проблемите известно време след присъединяването, няма да се случи за втори път, не и с мое участие“ [4]. Добре известно е, че ЕС не разполага с механизми за справяне с териториални и гранични въпроси, а нерешените проблеми на Република Кипър, както и спорът между Словения и Хърватия за Пиранския залив внасят териториалните проблеми в самия ЕС. Разчита се на споразуменията от Хелзинки (1975 г.), в които беше договорено, че държавните граници могат да се променят в съответствие с международното право, с използване на мирни средства и след подписване на споразумение между страните. В посочените случаи обаче, липсват споразумения.

В течение на години проблемът с добросъседството и диалога по граничните спорове между постюгославските държави не беше във фокуса на общественото внимание, защото се очакваше те да намерят приемлив баланс и компромиси, да извършат делимитация и демаркация на граници си и да подпишат съответните официални междудържавни спогодби. По тези въпроси се работи повече от четвърт век, а резултатите са скромни. В същото време, за да се спазят сроковете за членство в ЕС през 2025 година, следва предприесъединителните преговори да са завършили през 2023 г., защото са нужни поне две години за ратификация от Европейския парламент и от парламентите на отделните държави.

Обективните причини за множеството гранични спорове откриваме в сложната историческа съдба на Балканите и многократното прекрояване на териториите в резултат на обстоятелството, че в течение на векове земите и народите на Западните Балкани са в пределите на двете враждуващи империи – Хабсбургската (по-късно Австро-Унгария) и Османската. В последствие Балканските войни от 1912-1913 г., а след това и Първата световна война, отбелязват друг съществен момент от тази огромна по мащаби партия териториален покер. Създаването на Кралството на сърби, хървати и словенци, а по-късно и на унитарното кралство Югославия, допълнително променят границите. Същото се случва и в годините на Втората световна война, а в историческия отрязък от XX век, когато съществува социалистическа Югославия - границите между шестте югославски републики също се променят, но това няма съществено значение.

Друга обективна причина за териториалните и граничните спорове са географските особености на региона и множеството реки, чието течение през годините се измества и променя съществуващите граници.

След разпадането на Югославия се приема решението на т.н. Бадентерова комисия [5], която през декември 1991 и януари 1992 г. се произнася, че старите административни граници между отделните републики на федерацията, се превръщат в държавни граници на новите суверенни държави. На практика

една комисия, която съветва ЕС, а не орган на ООН, налага разбирането, че границите на новите суверенни републики са защитени от международното право. Това се случва във време, когато остатъчна Югославия е все още жизнеспособна държава. Като резултат от тези решения, които се вземат без преговорен процес между суверенните държави, понастоящем всички бивши югорепублики имат сложни гранични спорове, несъставени или нератифицирани гранични споразумения. Изключение прави единствено Македония. Всяка от републиките търси „историческа справедливост“ за признаване на границите, но според собствените си критерии за справедливост и коректност. В епицентъра на сложните териториални и гранични проблеми е Сърбия.

ВЪПРОСЪТ ЗА ГРАНИЦАТА С КОСОВО

Най-болезнения и трудно решим проблем е този за отношенията и в частност за границата между Сърбия и Косово. Както е известно, Сърбия отказва да признае Косово, което обяви независимост през февруари 2008 г. и макар и формално, все още го разглежда като своя територия. Освен всичко друго границата между двете страни, с дължина около 352 км. е неточна в няколко участъка. Съществуващите понастоящем граници са определени по силата на „военно-техническо“ споразумение между югославската армия и НАТО, подписано на 10 юни 1999 г. в Куманово. Споразумението урежда изтеглянето на югославската армия и полицията от областта. Сега тази граница се признава само като административна, а не като междудържавна и преговори по нейната делимитация/демаркация не се водят.

Именно отношенията между Белград и Прищина периодично дават импулс на процесите на членството в ЕС. Изследването на етапите на европейската интеграция на Сърбия красноречиво показват, че всеки позитивен акт в отношенията между Белград и Прищина се „възнагражда“ от Брюксел с нова стъпка по пътя към пълноправното членство [6].

Съгласно резолюция на Съвета за сигурност на ООН 64/298 март 2011 г. двете страни стартираха диалог за разрешаване на спорните въпроси, познат като „Брюкселския диалог“, чийто най-голям успех беше подписването на споразумение за „нормализиране на отношенията“ между двете страни от 19 април 2013 г [7]. В основата на документа е стремежа да се формират нови институции в Северно Косово, които да заместят паралелните сръбски структури и да бъдат приемливи както за двете преговарящи страни, така и за косовските сърби. Ето защо най-голямо внимание по време на преговорите се отделя на статута на 4-те сръбски общините в Северно Косово. Споразумението предвижда да се изгради Асоциация на сръбските общини, която да подпомогне процесите на интеграция на сръбското население в косовската държава. Благодарение на това Сърбия стартира преговорите си за членство в ЕС през януари 2014 г. Междувременно Асоциация на общините не се изгради, а вместо да се подобряват отношенията между страните, те периодично и опасно се изострят. От своя страна Брюксел е категоричен, че без добросъседски отношения между двете държави, респективно - без признаване независимостта на Косово, Сърбия няма шанс да бъде приета в Европейския съюз [8].

Съзнавайки сериозността на проблема през лятото на 2018 г. сръбският президент Александър Вучич направи опит да подготви гражданите на страната за диалог и съгласие за компромис по въпроса за Косово. На срещата през август 2018 г. на Европейския форум „Алпбах“ сръбският президент Александър Вучич и косовският президент Хашим Тачи за пръв път публично разискват идеята за „корекция“ на границата [9]. На практика двамата президенти търсят формула за нормализиране на отношенията чрез размяна на територии. Предвижда се към Сърбия да преминат четирите северно косовски общини населени със сърби и Белград да признае независимостта на Косово. В замяна Прищина следва да получи част от общините на Прешевската долина (Прешево, Медведжа, Буяновац), където преобладаващото население са косовски албанци [10]. Подобни идеи са обсъждани и по-рано, непосредствено след разпадането на бивша Югославия. Тогава албански лидери в Косово предлагат разделяне на областта в съотношение 30:70 в своя полза, но официален Белград отказва [11]. Същата идея споделя и Ивица Дачич, сегашния министър на външните работи на Сърбия, който още през май 2011 г. в интервю за албанския вестник „Зери“ коментира тази възможност.

На пръв поглед идеята за „корекции на границите“ изглежда рационална и решаваща ключов регионален проблем. Независимо, че в Сърбия идеята за „корекция“ на границите събира около 40% обществена подкрепа, сръбският президент е убеден, че ако се проведе широка разяснителна кампания и референдум за евентуално споразумение с Косово, който включва и въпроса за определяне на границата,

обществената подкрепа значително ще нарасне. Албанците, които подкрепят ново териториално деление са по-малко [12].

Срещат се множество сведения, че първоначално позицията на САЩ по въпроса за „корекцията“ на границите между Сърбия и Косово е позитивна. Известен със своята подкрепа е съветника по въпросите на националната сигурност на президента Тръмп, Джон Болтън. След срещата си през ноември 2018 г. в Белия дом с държавния секретар на САЩ Майк Помпео, а след това и с Джон Болтън косовския президент Хачим Тачи споделя: „Съгласихме се, че в диалога има историческа възможност за двете страни (Косово и Сърбия), която не бива да бъде пропускана“ и добавя, че това ще помогне на усилията на Косово да се присъедини към НАТО, ООН и ЕС [13].

Скоро след тези изявления политиката рязко се променя. Германия категорично отхвърля всяка идея за преназначаване на границите на Балканите. Против преразглеждането на въпроса за границите е и Испания. Външният министър на Германия Маас смята, че дори дискусиата по този повод не е целесъобразна, а преразглеждането на границите може „да отвори стари рани“. Твърди се, че подобна стъпка ще отвори кутията на Пандора на Балканите, а идеята може да се окаже заразителна и катастрофална за държави като Босна и Херцеговина, Македония, Черна гора и много други. В редица документи на ЕС се припомня, че "дълготраен мир може да бъде постигнат само в едно мултиетническо общество" [14].

Скоро след изявленията си, лидерите на ЕС Косово и Сърбия също побързаха да се откажат от идеята за корекция на границата. Премиерът на Косово Рамуш Харадинай я определя като „мъртва“. Той твърди, че идеята е изгодна единствено за Русия и всеки, който повдига въпроса за промяна на границите на Косово, ще бъде считан за враг [15].

Понастоящем споразумение между Сърбия и бившата сръбска провинция изглежда по-малко вероятно от всякога. Осъзнаването на необходимостта от нормализиране на отношенията между държавите, защото без това условие няма да се реализират стремежите за членство в ЕС не води до промяна в политиката. „Брюкселския диалог“ е замрял, а конфронтацията се изостря. Не без усилията на Белград в последните месеци няколко държави оттеглиха признаването си за Косово, а искането за прием на Косово в Интерпол бе отхвърлено за трети път. За да стане дадена страна член на Интерпол, „за“ следва да гласуват 2/3 от вече членуващите държави.

В замяна на това на 21 ноември 2018 г. Прищина наложи 100% мито за стоките от Сърбия и Босна и Херцеговина и на практика подпали търговска война с Белград. Мярката се обяснява с нуждата да се укрепят домашното производство, икономиката и държавността. От края на 2018 г. със 100 % мито се облагат и всички други стоки, внесени от Сърбия, независимо къде са произведени.

В средата на декември 2018 г. парламентът на Косово гласува за създаване на редовна армия на мястото на косовските сили за сигурност. Предвижда се армията на Косово да разполага с годишен бюджет от 98 милиона евро, 5000 войници, въоръжени с леко пехотно оръжие и 3000 резервисти. Против подобна стъпка са лидерите на големите държави от ЕС и Русия. Тя е в противоречие с препоръките на повечето държави от НАТО, но има подкрепата на САЩ. Смята се, че подобен акт е грубо нарушение на Резолюция 1244 на Съвета за сигурност на ООН. Резолюцията предвижда на територията на Косово изключително многонационални контингенти под международен контрол. По случая се свика и извънредно заседание на Съвета за сигурност на ООН.

Сръбският президент Александър Вучич смята решението на Прищина за „провокация“ и заяви, че то вреди на стабилността на балканския регион. По неговите думи пред извънредно проведения СС на ООН „Армията на Косово беше формирана срещу интересите на сръбския народ. Тя не представлява заплаха за нашата армия, но може да застраши нашите хора в Косово и Метохия“ [16]. Сръбската страна е силно притеснена и от обстоятелството, че през последните месеци на 2018 г. Косово и Албания активно задълбочиха сътрудничеството си, като се договориха за създаването на митнически съюз, за премахване на митническата проверка на границата, както и граничния контрол на контролно-пропускателните пунктове. Прие се и решение за отмяна на роуминга в мобилната комуникация между операторите на двете държави.

Допълнителна дикамика в сложните отношение между Сърбия и Косово внесе отказът на ЕС да премахне визовия режим да гражданите на Косово, които от години мечтаят за това. За сметка на това в края на 2018 г. се подписа споразумение между министрите на вътрешните работи на Косово и Албания Екрем Мустафа и Сандер Лешай за въвеждане на съвместен контрол по границата между двете държави [17]. Тази акт предстои да се случи от пролетта на 2019 г., а през следващите месеци ще бъде

интензифицирана работата за „цялостното премахване на границата между Косово и Албания, на шенгенския принцип“ [18]. Тези намерения Белград определя като стъпки по пътя на изграждането на „Велика Албания“ [19].

Очевидно е, че диалог, преговори и ново споразумение между Сърбия и Косово трябва да има. След успешното финализиране на спора за името на Македония и регулирането на отношенията между Атина и Скопие, най-вероятно усилията на международната общност и САЩ ще се насочат именно към нормализирането на отношенията между Сърбия и Косово. Не е изключено отново да се възобнови идеята за размяна на територии. Допуска се, Прищина да поиска спазване на административните граници от 1956 г., по силата на които сегашните южносръбски общини в Прешевската долина да станат част от територията на Косово. Има вариант, при който Сърбия да настоява за присъединяване към нейните граници на севернокосовските общини Звечан, Зубин поток, Лепосавич и Северна Косовска Митровица. В подобна ситуация е трудно е да се предвиди в каква посока могат да се развият бъдещите отношения между Сърбия и Косово и дали това няма да повлияе негативно на процесите на мир и сигурност на Балканите.

В Сърбия ясно се осъзнава, че ако страната желае да стане част от ЕС неминуемо трябва да премине през признаване на независимо Косово и разрешаване на всички спорни проблеми със съседите си. Политическите нагласи в страната показват, че гражданите все още не са готови на подобна стъпка, а пронационалистическите сили ще се борят с всички средства против евентуалните компромиси. Не е много висока подкрепата за членство на Сърбия в ЕС. Проучване от февруари 2017 г. показва, че около 47% от сърбите подкрепят членството на страната в ЕС [20].

В последните месеци политическото управление в Белград е нестабилно и всяка събота гражданите масово се стичат на протести с искане за оставката на президента Александър Вучич [21]. Тази ситуация се отразява крайно негативно върху доверието и външнополитическия имидж на правителството в Белград.

Настроенията в Косово показват, че Прищина няма да се откаже от максималните си цели. В началото на февруари 2019 г. делегацията на Косово по преговорите със Сърбия изготвя специална платформа в която настоява Сърбия да признае Косово, да се отмени Резолюция 1244 на Съвета за сигурност на ООН и да се формира специален трибунал за военните престъпления на Сърбия в Косово [22].

Очевидно сериозни разногласия и резерви към Косово съществуват и в Европейския съюз, защото все още пет държави членки (Гърция, Р Кипър, Румъния, Испания и Словакия) не са признали независимостта на младата държава.

ГРАНИЦАТА МЕЖДУ СЪРБИЯ И ХЪРВАТИЯ

Остри и болезнени са граничните спорове между Хърватия и Сърбия, чиято обща граница е 326 км. Проблематични са около 145 км. по границата р. Дунав и около 10 000 ха, по левия бряг на реката, които са в територията на Сърбия, а Хърватия настоява, че и принадлежат [23]. От друга страна близо 3 000 ха от десния хърватски бряг, се счита, че са част от сръбските територии (Фиг.1). Сръбската страна има принципна позиция, че границата трябва да следва талвега на р. Дунав. Хърватите се аргументират, че определянето на граничната линия се базира на запазените стари кадастрални карти, някои от които са от времето на Австро-унгарската империя. През годините р. Дунав измества течението си, като на места са образувани и речни острови (Шаренградски и Вуковарски), които са важни за граничния спор.

Фиг.1 Спорните граници между Сърбия и Хърватия

Разрешаването на посочените проблеми може да доведе до сериозно прекрояване на границата и тя да стигне до предградията на сръбския град Апатин, включително дунавското пристанище, яхтеното пристанище, корабостроителницата и част от сръбските общини Сомбор и Бачка Паланка [24]. През 2002 г. се създава междудържавна комисия за регулиране на този спор. От тогава тя е заседавала 9 пъти, но резултат не се постига. Сръбската страна е силно притеснена, че ще се отиде отново на международен арбитраж, за който следва да са съгласни и двете страни в спора. Практиката показва, че арбитражните дела изискват много време и Белград няма да успее да се включи в сроковете. Това ще бъде още една причина за отлагане на членството на Сърбия в Европейския съюз.

През февруари 2018 г. на официално посещение в Загреб беше сръбския президент Александър Вучич и заедно с хърватския президент Колинда Грабар-Китарович са обсъдили проблема за икономическите отношения, както и този за разрешаването на граничните спорове. Постигнато е принципно съгласие според което, в рамките на две години страните ще потърсят компромисни, взаимноизгодни решения за спорните зони по границата на р. Дунав. Ако това не се случи, се предвижда въпросите ще се отнесат към международен арбитраж. Практиката показва, че арбитражът е крайна и твърде продължителна процедура, която отнема около пет години. В случая при арбитражната комисия между Словения и Хърватия двете държави се бориha неотстъпно за всеки квадратен метър море и земя, а в крайна сметка Хърватия не прие и не изпълнява решението на международния съд. Нещо повече. В Сърбия се опасяват, че като държава – член на ЕС, Хърватия ще има по-силно влияние и ще се опита да наложи своите виждания по граничните спорове.

СПОРНИТЕ ГРАНИЦИ НА СЪРБИЯ С БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

Няколко са спорните участъци по границата между Сърбия и Босна и Херцеговина. По думите на Ивица Дачич, те не представляват сериозен проблем, защото се отнасят само до 3 % от държавните граници между страните [25]. а общата им дължина е 391 км. От тях 165 км. са по суша и около 226 км. следват поречието на различни реки.

В продължение на години най-заплетено е разрешаването на спорния участък край водоелектрическите централи на р. Дрина. Това са построените от времето на социалистическа Югославия централи „Зворник“ и „Баина баща“. Те попадат на територията на Р Сръбска в Босна и Херцеговина. Сръбската страна настоява за собственост върху тях, защото ги смята за част от собствената държавна енергийна система. Аргументите се базират на обстоятелството, че преди години тези централи са построени с финансовите средства на централната власт в Белград.

Вторият ключов въпрос е за част от трасето по ж.п. линията Белград – Бар. Около 12 километра от него преминават през територията на Босна и Херцеговина край селищата Посиек и Бушин, както и ж.п. гарата Щръбце. Белград настоява цялата територия около въпросната железопътна линия да принадлежи на Сърбия.

Третият важен участък са 365,5 ха. земеделска земя в Сърбия, която реално е в кадастралните планове на Босна и Херцеговина. Тази спорна територия се намира край община Прибой (Сърбия), която е отделена от територията на община Рудо (БиХ), а местното население са бошняци. В резултат от очертаването на границата босненското население от с. Саставци и близките махали са заобиколени отвсякъде със сръбска територия. Това създава множество транспортни, икономически, правни и други неудобства на хората. Достатъчно е да посочим, че за да стигнат до най-близкия босненски град, те трябва да пресичат границата по 4 пъти на ден [26].

Посочените неуредени спорове могат да доведат до сериозен конфликт. Тук не става въпрос дали Сърбия приема или не приема границите между двете държави във вида в който съществуват. Фактически границите са установени още с Дейтънския мирен договор от 1995 г. Босна и Херцеговина е член на ООН и страната е международно призната с тези свои граници. Те не могат да се променят произволно. Единствено възможното решение предполага да се насърчава добросъседството, като се търсят компромисни варианти за нормализиране на живота на гражданите в посочените райони.

Уверенията на властите от двете страни са, че въпросите по делимитацията на границата ще бъдат разрешени в дух на конструктивност и компромиси, защото територията на спорните участъци е едва около 21 кв.км. Сърбия смята, че спорните проблеми могат да се уредят чрез размяна на територия [27]. Сръбската правителствена комисия, която работи по делимитацията дава оптимистична прогноза, че спорните въпроси ще бъдат разрешени бързо и дори се прогнозира това да се случи до края на 2018 г. Срокът отмина и до сега няма договорени споразумения, което показва, че разрешаването и на тези гранични спорове ще се проточи във времето.

Белград и Подгорица нямат неразрешими гранични спорове. Границите между двете страни са определили още през 1913 г., а след Първата световна война и създаването на Кралството на сърби, хървати и словенци границата се определя като административна. След цивилизования развод между двете страни през 2006 г. границите отново са обявени за междудържавни. Съществуват незначителни спорни въпроси по обработването на имотите от двете страни граничната бразда, но те са успешно преодоляни.

Единствените неоспорвани граници на Сърбия със страни от Западните Балкани, каквито са Черна гора и Македония дават надежда, че окончателното разрешаване на граничните спорове между Сърбия и нейните съседи от бивша Югославия могат да бъдат разрешени конструктивно и мирно. За съжаление, всяка териториална промяна на Балканите се случва бавно и болезнено. Изобилието от нерешени гранични и териториални спорове които има Сърбия красноречиво говори, че никое правителство в Белград, за сега не може да ги разреши, по начин, който да е приемлив както за гражданите на страната, така и съседните страни. Опитите за това могат да предизвикат сериозни вътрешнодържавни трусове. В съвременната вътрешнополитическа среда на масови протести срещу управлението на Александър Вучич опитите за регулиране на граничните спорове стават още по-неосъществими.

Направения преглед на актуалното състояние на граничните спорове между Сърбия и нейните съседи от Западните Балкани не създава усещане за стабилност и сигурност. Държавната граница е линията, която освен, че определя територията на държавата, означава отделеност, обособеност и преди всичко държавен суверенитет. В страните от Западните Балкани гражданите имат усещането за границите си като „свещени и неприкосновени“ и всеки опит за промяна се възприема болезнено и подозрително. Хората на Балканите все още възприемат държавните граници по-скоро като „фронтове“, срещу онези, с които някога сме воювали, а не „прозорци“ към съседа – приятел, с който ще развиваме добросъседство и сътрудничество.

Условието поставено от ЕС за около 4-5 години Сърбия и Черна гора да разрешат граничните си спорове със своите съседи от Западните Балкани и да подпишат съответните междудържавни споразумения, не може да бъде изпълнено от Сърбия. Конструктивна е идеята на Европейския съюз, че ако страните не решат споровете си двустранно, то следва да потърсят изход чрез международен арбитраж. Задължителното условие регламентира, решението да бъде напълно приложено и спазвано от държавите още преди времето на присъединяването им в ЕС. Тази позиция е спасителен пояс в сложния балкански териториален гамбит.

За съжаление добрата идея беше компрометирана в случая с граничния спор между Хърватия и Словения, които и след арбитраж не решиха спора си [28-29].

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Новата стратегия на ЕС за Западните Балкани неминуемо ще даде мощен импулс за окончателно регулиране и подписване на споразумения, ще се подобри диалога между страните и ще подпомогне процеса на решаването на съществуващите гранични и териториални спорове между пост югославските държави. Най-вероятно това ще направи Черна гора, която е фаворит в процеса на интеграция.

Съвременното развитие на отношенията между Сърбия и нейните съседи показва, че разрешаването на граничните спорове, както и признаването на независимостта на Косово, ще бъдат сериозни предизвикателства по пътя към членството в ЕС и страната няма да успее да ги разреши в предвидените срокове и да стане пълноправен член на ЕС към 2025 г. Освен множеството вътрешни и междудържавни проблеми на Сърбия не бива да пропускаме обстоятелството, че въпросната година е посочена и като краен срок за извършване на всеобхватна реформа в самия ЕС. Предвижда се дълбока промяна в работата на европейските институции, във външната политика, в политиката за сигурност и отбрана, в еврозоната и в общия бюджет на съюза. Няма яснота какво ще се случи със съюза след напускането на Великобритания. Притеснителни са сигналите от Холандия и Швеция, от където се чуват гласове, че смятат да последват примера на Лондон. Истината е, че като цяло намалява трансформиращата роля на Европейския съюз, включително и в страните от Западните Балкани. На този фон граничните и териториални спорове на Сърбия са скромна част от сложната мозайка проблеми на ЕС [30-32].

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Commission staff working document. Serbia 2018 Report. <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20180417-serbia-report.pdf>.
- [2] Механизъм за сътрудничество и проверка за България и Румъния. https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/effective-justice/rule-law/assistance-bulgaria-and-romania-under-cvm/cooperation-and-verification-mechanism-bulgaria-and-romania_bg.
- [3] Европейски семестър. <https://www.consilium.europa.eu/bg/policies/european-semester/>. Европейският семестър е цикъл на координиране на икономическите и фискалните политики в ЕС. Той е част от рамката на Европейския съюз за икономическото управление. В основата му е 6-месечният период от началото на всяка година, откъдето е и названието му „семестър“.
- [4] Юнкер: Западните Балкани да разрешат граничните спорове, за да се присъединят през 2025 г. https://www.actualno.com/europe/unker-zapadnite-balkani-da-razreshat-granichnite-sporove-za-da-se-prisyedinjat-prez-2025-g-news_658325.html.
- [5] Арбитражната комисия за Югославия е създадена на 27 август 1991 г. от Съвета на министрите на Европейската икономическа общност, за да съветва държавите членки относно международноправните аспекти на ситуацията в СФР Югославия. Комисията се състои от петима членове, като и петимата са председатели на конституционните съдилища съответно на Франция, Германия, Италия, Испания и Белгия. За председател е избран председателят на френския конституционен съд Робер Бадентер. Комисията предоставя мнения по въпроси, свързани с международноправните аспекти на разпадането на СФР Югославия.
- [6] Беярова, Наталия. Признаването на Косово - залог за европейското бъдеще на Р. Сърбия. // Военен журнал, Военна академия „Г. С. Раковски“, София, България, 1, 2012, стр.41-54, ISSN 0861 -7392.
- [7] Беярова, Наталия. Перспективата на помирието между Сърбия и Косово. // Военен журнал, Военна академия „Г. С. Раковски“, София, България, бр.3, 2013, стр. 83-91, ISSN 0861-7392.
- [8] Bytyci, Fatos. Serbia must accept Kosovo independence to join EU: German foreign minister. <https://www.reuters.com/article/us-kosovo-germany-serbia/serbia-must-accept-kosovo-independence-to-join-eu-german-foreign-minister-idUSKCN1FY329>.
- [9] The price of normalisation: Serbia, Kosovo, and a risky border deal. https://www.ecfr.eu/article/commentary_the_price_of_normalisation_serbia_kosovo_and_a_risky_border_deal.
- [10] Terziev, V., Brava, F. The role of the security policy in Kosovo. // Journal of Innovations and Sustainability, Plovdiv, Bulgaria, 4, 2018, 3, pp. 69-74, ISSN 2367-8127 (CD-ROM), ISSN 2367-8151 (on-line).

- [11] Величков, Йордан. На Балканите ще продължи да мирише на барут. <https://trud.bg/доц-д-р-йордан-величков-преподавател-п-2/>.
- [12] The price of normalisation: Serbia, Kosovo, and a risky border deal. https://www.ecfr.eu/article/commentary_the_price_of_normalisation_serbia_kosovo_and_a_risky_border_deal.
- [13] Джон Болтън: Сега е моментът Косово и Сърбия да постигнат споразумение. epicenter.bg/article/Dzhon-Boltan--Sega-e-momentat-Kosovo-i-Sarbiya-da-postignat-sporazumenie/169347/7/0.
- [14] Нови граници няма да решат проблемите в Сърбия и Косово. https://www.dnevnik.bg/svat/2018/09/03/3305321_novi_granici_niama_da_reshat_problemito_v_surbii_i/.
- [15] Промяна на граници е само в интерес на Путин. <https://fakti.bg/world/361484-promana-na-granici-esamo-v-interes-na-putin>.
- [16] Въпросът с армията на Косово стигна до Съвета за сигурност на ООН. https://www.actualno.com/balkani/vyprosyt-s-armijata-na-kosovo-stigna-do-syveta-za-sigurnost-na-on-news_712268.html.
- [17] Промяна на границите: Албания и Косово се обединяват, а Балканите "полудяват"! Но при едно условие. https://www.blitz.bg/svyat/promyana-na-granitsite-albaniya-i-kosovo-se-obedinyavat-a-balkanite-poludyavat-no-pri-edno-uslovie_news505496.html. Станков, В. Партията на справедливостта и развитието и съвременната политика за сигурност и отбрана на Турция. // Военен журнал, Военна академия „Г. С. Раковски“, София, България, 4, 2014, стр.80-81, ISSN 0861 -7392.
- [18] Рамуш Харадинай: От днес няма граница между Косово и Албания. <http://glasove.com/categories/vytreshni-glasove/news/ramush-haradinaj-ot-dnes-nyama-granica-mezhdu-kosovo-i-albaniya>.
- [19] Ristić, Brankica. Evropo, srećna nova „Velika Albanija“! <https://rs-lat.sputniknews.com/analize/201812301118344327-kosovo-albanija-ujedinjenje-analiza/>.
- [20] Само 47% от сърбите искат членството в ЕС. <https://www.actualno.com/balkani/samo-47-ot-syrbite-iskatchlenstvoto-v-es--592259.html>.
- [21] Nastavljeni protesti u Srbiji. <https://www.danas.rs/politika/nastavljeni-protesti-u-srbiju-video/>.
- [22] Kosovo wants abrogation of UNSC Resolution 1244, creation of a war crimes tribunal for Serbia. <https://www.gazetaexpress.com/en/news/kosovo-wants-abrogation-of-uns-1244-resolution-creation-of-a-war-crimes-tribunal-for-serbia-174904/>.
- [23] Srbija i Hrvatska – sporne granice na balkanu. <https://magazin.istravackicentarob.com/2018/02/19/srbija-i-hrvatska-sporne-granice-na-balkanu/>. Граница Србије – од Вардара до Триглава. <https://www.in4s.net/granica-srbije-od-vardara-triglava/>.
- [24] Terziev, V., Koleci, R., Koleci, B. Security dilemmas and defense challenges in Kosovo and Western Balkans. // Journal of Innovations and Sustainability, Plovdiv, Bulgaria, 4, 2018, 3, pp. 75-84, ISSN 2367-8127 (CD-ROM), ISSN 2367-8151 (on-line).
- [25] Dačić: Ako Kosovo želi vojsku, neka je potraži u UN. <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/politika/aktuelno.289.html:717110-Dacic-Ako-Kosovo-zeli-vojsku-neka-je-potrazi-u-UN>.
- [26] Марија Ђирковић, Рајко Голић. Проблем границе између Србије и Босне и Херцеговине код насеља саставци. Geographical institute “Jovan cvijic” sasa collection of papers no 57 year 2007. https://www.researchgate.net/publication/255991713_Problem_granice_između_Srbije_i_Bosne_i_Hercegovine_kod_naselja_Sastavci.
- [27] Hoće li BiH i Srbija razmijeniti teritoriju? <https://www.slobodnaevropa.org/a/bih-srbija-drzavna-granica/28837976.html>.
- [28] Terziev, V., Bankov, S., Georgiev, M. The Change in the approach of the court of justice of the European Union in the context of market freedoms and internal situations. // Journal of Innovations and Sustainability, Plovdiv, Bulgaria, 4, 2018, 3, pp. 85-112, ISSN 2367-8127 (CD-ROM), ISSN 2367-8151 (on-line).
- [29] Terziev, V., Bankov, S., Georgiev, M. The Stability and growth pact: pursuing sound public finances and coordinating fiscal policies in the EU member states. // Journal of Innovations and Sustainability, Plovdiv, Bulgaria, 4, 2018, 3, pp. 53-68, ISSN 2367-8127 (CD-ROM), ISSN 2367-8151 (on-line).
- [30] Stefanov, S., Terziev, V., Banabakova, V. The undersanding of security in the postmodern society. // ADVED 2018- 4th International Conference on Advances in Education and Social Sciences Abstracts & Proceedings,

- 15-17 October 2018- Istanbul, Turkey, International Organization Center of Academic Research, www.ocerints.org, Istanbul, Turkey, 2018, pp. 93-102, ISBN: 978-605-82433-4-7.
- [31] Stefanov, S., Terziev, V., Banabakova, V. Levels of security and postmodern society. // ADVED 2018- 4th International Conference on Advances in Education and Social Sciences Abstracts & Proceedings, 15-17 October 2018- Istanbul, Turkey, International Organization Center of Academic Research, www.ocerints.org, Istanbul, Turkey, 2018, pp. 111-119, ISBN: 978-605-82433-4-7.
- [32] Terziev, V., Stefanov, S., Banabakova, V. Implementattion of the common european security and defence policy in the context of its military aspect. // ADVED 2018- 4th International Conference on Advances in Education and Social Sciences Abstracts & Proceedings, 15-17 October 2018- Istanbul, Turkey, International Organization Center of Academic Research, www.ocerints.org, Istanbul, Turkey, 2018, pp. 120-131, ISBN: 978-605-82433-4-7.